

בשלמא ממקשוואיו ומדלוועיו מוכן למה צריך להרחיק, דאזיל אבקא ואתי בליביה ומצוי ליה. שהולך האבק של התבואה דהיינו המוץ, ונופל על הפרח (26) של הקשוואין והדלוועין, ומייבשו.

אלא מנירו אמאי. למה צריך להרחיק מנירו? במה המוץ מזיקו?!

מתרצת הגמרא: אמר רבי אבא בר זבדא ואיתומא רבי אבא בר זוטרא, יש שאומרים שלא רבי אבא בר זבדא אמרו אלא רבי אבא בר זוטרא: מפני שעושה אותו גלל. שהמוץ, כשהוא נופל על החרושה, מרבה לו זבל, ושורף את הזרעים שנזרעו בו.

מתניתין:

מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי, מעבד עורות, ויוצא מזה ריח רע, מן העיר, חמשים אמה. כל אלו צריכים להרחיק משום ריח רע.

אין עושיין בורסקי אלא למזרח העיר. משום שרוח מזרחית רוב פעמים מנשבת בנחת, לפיכך אינה מביאה הריח לעיר, ואילו רוח מערבית, המנשבת בחוזק, תוליך הריח למרחוק חוץ לעיר. (27)

מיתבי קושיא מהברייתא: מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה, וכשם שמרחיקין מן העיר חמשים אמה, כך מרחיקין מדלוועיו ומקשוואיו, ממקום שהדלוועין והקשוואין גדלין, ומנטיעותיו ומנירו של חבירו חמשים אמה, כדי שלא יזיק.

בשלמא לרב אשי, ניהא, שכתוב שיעור חמישים אמה בכל הדברים, וכתוב הטעם כדי שלא יזיק.

אלא לאבוי קשיא, שהרי מוכח בברייתא, שבכל הדברים צריך להרחיק חמישים אמה.

ואף שאפשר לתרץ שמדובר דוקא בגורן קבוע, אבל בסיפא של המשנה מדובר בגורן שאינו קבוע, מכל מקום קשה, כיון שמוכח בברייתא שאף על פי שגם בסיפא של הברייתא צריך להרחיק חמישים אמה, מכל מקום כתוב "כדי שלא יזיק" לפרש הטעם למה מרחיק ולא ליתן שיעור אחר, ואם כן, נאמר כמו כן במשנה.

ואומרת הגמרא: קשיא. הקושיא נשארת על אביי. (25)

עכשיו הגמרא מפרשת את עצם הברייתא:

25. כתבו הר"ן והנ"י שלפי רב אשי גורן שאינו קבוע אינו צריך להרחיק כלל. וכתבו המכל מקום והמאירי שגם לפי רב אשי גורן שאינו קבוע היינו כל שאינו זורה ברחת.

26. כן פירש רבינו גרשום בליביה היינו לבלבין דהיינו פרחים.

27. כתב הרש"ש דמה שכתוב כאן בורסקי ה"ה

שהוא משום נויין אין בני העיר יכולין למחול, דהענין הוא לתפארת ארץ ישראל, לכן כתוב כאן שצריך להרחיק כדי שלא יזיק ולא משום נוי, ונפקא מינה שמועיל על זה מחילה. עוד תירץ שבא לומר שבין בא"י ובין בחו"ל צריך להרחיק כיון שהטעם כדי שלא יזיק, מה שאין כן במשנה הקודמת שהטעם משום נוי זה שייך רק בא"י ולא בחו"ל.

רבי עקיבא אומר: לכל רוח הוא עושה, חוץ ממערבה, ומרחיק חמישים אמה. רבי עקיבא מתיר לעשות בורסקי לכל רוח חוץ מצד מערב.

וצריך להרחיק חמישים אמה, ובגמרא מפרש על מה הוא מדבר.

ומרחיקין את המשרה מן הירק, צריך להרחיק מים ששורין בהם פשתן שהן סרוחין מן הירק, מפני שהן מזיקין לירק.

ואת הכרישין מן הבצלים, צריך להרחיק כרתי מן הבצלים, מפני שהכרתי מפיג את טעם הבצלים.

ואת החרדל מן הדבורים. מפני שהדבורים באות ואוכלות מן החרדל, ומתוך שיש לו טעם חריף אוכלות אחר כך מן הדבש, ויש בכך הפסד לבעל הדבורים.⁽²⁸⁾

ורבי יוסי מתיר בחרדל. וטעמו מפורש בגמרא.

גמרא:

איבעיא להו: רבי עקיבא היכי קאמר, בני הישיבה הסתפקו מה הפירוש בדברי רבי עקיבא במשנה? האם פירוש דבריו הוא שלכל רוח הוא עושה וסומך, שלכל צד מותר לסמוך הבורסקי ואינו צריך להרחיק חמישים אמה, חוץ ממערבה, דמרחיק

חמישים אמה, ועושה. שאם רוצה לעשות שם בורסקי צריך להרחיק חמישים אמה ועושה.

או דלמא, או שמא הפירוש בדבריו הוא, שלכל רוח הוא עושה ומרחיק חמישים אמה, חוץ ממערבה, דאינו עושה כלל, אפילו אם מרחיק חמישים אמה.

תא שמע רביה, ממה ששינונו בכרייתא:

דתניא, רבי עקיבא אומר, לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמישים אמה, חוץ ממערבה, דאינו עושה כל עיקר, מפני שהיא תדירא. ומפורש בכרייתא כצד השני של הבעיה.

אמר ליה רבא לרב נחמן: מאי תדירא, מה הפירוש "תדירא"?

אילימא תדירא ברוחות, שרוח מערבית מנשבת תדיר יותר משאר רוחות, והא אמר רב חנן בר אבא אמר רב: ארבע רוחות מנשבות בכל יום, ורוח צפונית עם כולן, שאילמלא כן, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת. שרוח צפונית מנשבת עם כל אחת מהרוחות, לפי שהיא רכה ומתוקה וצלולה וממתקת שאר הרוחות, שבלא זה לא היה העולם מתקיים.

ורוח דרומית קשה מכולן. ואילמא בן נץ שמעמידה, מחרבת את העולם.

"בן נץ" הוא מלאך העשוי בדמות נץ,

עד שיקבר, לכן לא אסרו רק בבורסקי. 28. כתב הריטב"א מדלא מפרש השיעור כמה צריך להרחיק, נראה שהולך על הרישא שהשיעור הוא חמישים אמה.

לנבלות וקברות, אלא הזכיר הדבר האחרון. אולם התפארת ישראל כתב שדוקא בורסקי קאמר. משום דנבלות אינו קבוע שלבסוף יסחבה כלבים וחיות. וקברות אינו מסריח רק

שמעמיד את רוח דרומית שלא תחריב את העולם.

שנאמר "המבינתך יאבר נץ, יפרוש כנפיו לתימן".

הקב"ה אמר לאיוב, להוכיח לו איך שהוא משגיח על העולם: וכי מהבינה שיש עמך אתה מבין את ההשגחה המיוחדת שעושה הקב"ה, שהנץ שהוא מלאך בדמות נץ, יגדל הכנף שלו, שהוא לשון "יאבר", שיגדל האבר שלו [דהיינו הכנף], שיפרוש כנפיו לצד דרום לעצור את הרוח הדרומית שלא תחריב את העולם.

ומוכח מכאן, שרוח מערבית אינה מנשבת תדיר יותר משאר רוחות, שהרי רוח צפונית היא המנשבת תדיר.

אלא, מאי "תדירא"? — תדירא בשכינה. ששכינה נמצאת תמיד בצד מערב.

דאמר רבי יהושע בן לוי: בואו ונחזיק טובה לאבותינו, הם אנשי כנסת הגדולה, שהודיעו מקום תפלה, דכתיב "וצבא השמים לך משתחויים". הפסוק הזה אמרו אנשי כנסת הגדולה, וצבא השמים הם השמש והירח העומדים במזרח, לך משתחויים, לצד מערב. ומוכח מכאן ששכינה נמצאת בצד מערב.

מתקיף לה מקשה על זה רב אחא בר יעקב: איך מוכח מהפסוק שצבא השמים משתחויים לצד מערב? ודלמא, כעבד שנוטל פרס מרבו, וחוזר לאחוריו, ומשתחוה. אפשר שהם משתחויים לצד מזרח, מפני שהם מתחילים לזרוח בצד מזרח, ומקבלים שם ההשפעה מהקב"ה, וזה דומה לעבד שמקבל פרס מרבו, וחוזר לאחוריו, ומשתחוה

כשהוא הולך לאחוריו, שמתרחק תמיד בהשתחויה, כן הוא בצבא השמים, שמקבלים פרס במזרח, ומשם מתרחקים והולכים כל הזמן לצד מערב, בהשתחויה.

ואם כן, איך אפשר להוכיח מכאן ששכינה במערב, אפשר ששכינה במזרח! ?

ומסקנת הגמרא: **קשיא.** אכן עומד הדבר בקושיא בלא תירוץ.

ורבי אושעיא סבר, שכינה בכל מקום היא נמצאת.

דאמר רבי אושעיא: מאי דכתיב "אתה הוא ה' לבדך, אתה עשית את השמים" וגו'?

"אתה הוא ה' לבדך", בכך אשר שלוחיך, לא כשלוחי בשר ודם הם. כי שלוחי בשר ודם, ממקום שמשתלחים, לשם מחזירים שליחותך. כאשר שולחים אותם ממקום אחד ללכת למקום אחר, הרי כשהם גומרים שליחותך, חוזרים הם לאותו מקום שיצאו משם, כדי לומר שקיימו שליחותך. אבל שלוחיך, למקום שמשתלחין, משם מחזירין שליחותך. שלוחי הקב"ה, מאותו מקום שהלכו לשם לקיים שליחותך, משם הם חוזרים להקב"ה, לומר שקיימו שליחות, ואינם חוזרים למקום שיצאו משם.

שנאמר "התשלח ברכים וילכו, ויאמרו לך הננו".

ומדייק רבי אושעיא: **"ובאו ויאמרו" לא נאמר, אלא "וילכו, ויאמרו".**

והיינו, הקב"ה שולח הברקים שילכו ויקיימו שליחותו, ואחר כך הם אומרים לו: הננו,

ואף רב ששת סבר ששכינה נמצאת בכל מקום.

דאמר ליה רב ששת לשמעיה: לכל רוחתא אוקמו, לבר ממזרח. רב ששת היה סגי נהור, ולא היה רואה, ואמר למשרתו שיעמידהו להתפלל כלפי שלשת הרוחות חוץ ממזרח. ולא משום דלית ביה שכינה, אלא משום דמורו בה מיני. לא בגלל שאין שכינה במזרח, אלא משום שהמינים נוהגים להתפלל לצד מזרח, לכוון השמש.

מוכח מכאן שסובר רב ששת ששכינה בכל מקום, שלכן סבר שאפשר להתפלל לכל הרוחות.⁽²⁹⁾

ורבי אבהו אמר שכינה במערב, דאמר רבי אבהו מאי אוריה אויר י—ה. בלשון פרסי קורין למערב אוריה, וכיאר רבי אבהו שהכונה "אויר יה", היינו אויר של השכינה שהיא שם במערב.

אמר רב יהודה: מאי דכתיב "יערוף כמטר לקחי", זו רוח מערבית, שבאה מערפו של עולם.

והיינו, שמשה רבינו דימה את התורה לארבע רוחות העולם, לומר, כשם שאי אפשר בלא ארבעת הרוחות, כך אי אפשר לעולם בלא התורה. וכך אמר משה בשירת האזינו:

"יערוף כמטר לקחי" זו רוח מערבית, משום שרוח מערבית נקראת בכל מקום "אחור", והערוף הוא באחוריו של אדם.

שקיימנו שליחותנו. ולא כתוב "יבאו ויאמרו", ששמע, אחרי שעשו שליחותן יבאו למקום שיצאו משם ויאמרו לו הננו, אלא "וילכו ויאמרו". והפירוש ב"וילכו", שהולכים לעשות שליחותן, ושם "ויאמרו לך הננו", שקיימנו שליחותינו.

מלמד הכתוב שהשכינה מצויה בכל מקום. ולכן אינו צריך השליח לחזור למקום שנשתלח משם.

ואף רבי ישמעאל סבר שכינה בכל מקום. שנאמר "הנה המלאך הדובר בי יוצא, ומלאך אחר יוצא לקראתו".

הפסוק הזה הוא בנבואת זכריה, שהמלאך הראשון בא למוד את ירושלים כמה ארכה וכמה רחבה, ובא מלאך אחר לסתור שליחותו של ראשון, שחזר בו המקום יתברך מליתן מדה לירושלים, ואמר "פרות תשב ירושלים", דהיינו בלא גבול.

ומדייק רבי ישמעאל את לשון הפסוק: "ומלאך אחר יוצא אחרי" לא נאמר, אלא "יוצא לקראתו", מלמד הכתוב ששכינה בכל מקום.

שהרי שני המלאכים באים בשליחותו של מקום, וכתוב במלאך השני שהוא יוצא לקראת הראשון, ולא כתוב שיוצא אחריו, מוכח מכאן שהראשון יצא מהצד הזה, והשני יצא מהצד השני לקראתו. והרי שניהם יוצאים מהשכינה לקיים שליחותן. מוכח מכאן, ששכינה היא בכל מקום, ולכן, זה נשתלח מצד הזה, וזה נשתלח מצד האחר שכנגדו.

29. כתבו תוס' שרב ששת אין סובר כהברייתא בכרכות שאומרת שצריך להתפלל לצד ירושלים.

נכנסת שם דרך חלון בתוך הרקיע, ומקפת את הרקיע וחוזרת מן המערב למזרח.

שנאמר "הולך אל דרום וסובב אל צפון" וגו'.

"הולך אל דרום" ביום, ו"סובב אל צפון", בלילה.

וממשיך הפסוק ואומר **"סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח"**.

אלו פני מזרח ופני מערב, שפעמים מסבבתן, ופעמים מהלכתן.

והיינו, השמש ביום הולכת תחת כיפת השמים, וזה נקרא הילוך, ובלילה היא מהלכת מעל כיפת הרקיע, וזה נקרא סיבוב.

ופירוש הפסוק הוא, הולך אל דרום ביום, שבכל יום, אפילו בימים הקצרים בתקופת טבת, הולך השמש רוח דרומית ביום. וסובב אל צפון בלילה. שבכל לילה, אפילו בלילות הקצרים בתקופת תמוז, סובב את רוח צפון בלילה.

וצד מזרח וצד מערב תלוי בחורף ובקיץ. שבקיץ, ביום ארוך, החמה יוצאת בקרן צפונית מזרחית, ושוקעת בקרן מערבית צפונית. שביום הולך השמש בשלשה צדדין: צד מזרח, צד דרום, וצד מערב, שהולך מצפון לדרום בצד מזרח, ואחר כך כל צד דרום, ואחר כך צד מערב מדרום לצפון. נמצא שצד מזרח וצד מערב מהלכתן ביום. ובחורף ביום קצר, אינה מהלכת ביום אלא רוח דרום, שהיא יוצאה בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן מערבית דרומית, וסובבת בלילה ג' רוחות מעל הרקיע, צד מערב מדרום לצפון, וצד צפון, וצד מזרח מצפון לדרום, נמצא שפני מזרח ופני מערב

"תזל כטל אמרתי", זו רוח צפונית שמזלת את הזהב. שרוח צפונית מחממת ומביאה שרב, ואין יורדים גשמים. ומחמת זה יש רעבון, מחמת שלא גדילה התבואה, ובני אדם נותנין כספם וזהבם בזול כדי לקנות תבואה. וכן הוא אומר "חולים זהב מכים". כתוב אצל זהב לשון זול.

"כשעירים עלי דשא", זו רוח מזרחית, שמסערת את כל העולם כשעיר. היינו שד. וזאת, כשהיא באה לפורענות, ואינה מנשבת כדרכה, שאז היא נוחה.

"וכרביבים עלי עשב", זו רוח דרומית, שהיא מעלה רביבים ומגדלת עשבים. רוח דרומית מביאה גשמים ועל ידי זה גדלים עשבים.

כה-ב תניא, רבי אליעזר אומר: עולם לאכסדרה הוא דומה. כשם שהאכסדרה מסובבת מג' רוחות וצד רביעי פרוץ בה, כן הוא העולם.

ורוח צפונית אינה מסובבת, וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית נכפת ועולה למעלה מן הרקיע. כשהיא מגעת בזמן השקיעה אצל קרן מערבית צפונית, משם היא מסבבת את גגו של רקיע בלילה ברוח צפון.

ורבי יהושע אומר: עולם, לקובה הוא דומה, לאהל המוקף מכל צדדיו, ורוח צפונית מסובבת.

וכיון שהחמה מוגעת לקרן מערבית צפונית, מקפת וחוזרת אחורי כיפה.

סדר הילוך החמה הוא מן המזרח לדרום, ומדרום למערב, וממערב לצפון, וכשהיא מגעת בשעת השקיעה לקרן מערבית צפונית,